

УДК 334.02:332.12

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2023-8-7>**Пуліна Т.В.**доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2672-8281>**Бут Т.В.**кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9403-4698>**Пешиков С.А.**магістр,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4480-6863>

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Розглянуто методичні підходи до повоєнного відновлення регіону на засадах інноваційного розвитку, який ґрунтується на підвищенні ролі та відповідальності місцевих органів влади за майбутнє території. Доведено, що перехід на інноваційну модель повоєнного відновлення регіону потребує використання нових інноваційних інструментів економічного розвитку, об'єднання зусиль місцевого бізнесу, громадськості, самоврядування та держави. Досліджено зміст та складові концепції смарт-спеціалізації. Визначено, що концепція смарт-спеціалізації передбачає взаємозв'язок між наукою, освітою і економікою, який у контексті регіонального розвитку розглядають як триаду «бізнес-наука-громадська сфера». Через це метою смарт-спеціалізації є оптимальне використання потенціалу регіону з максимальним застосуванням можливих напрямів розвитку науки і освіти в регіоні до конкретних соціально-економічних умов. Передбачено створення нових інституційних умов, які сприяють повній реалізації інноваційної моделі повоєнного відновлення та подальшого розвитку регіону. Визначено необхідність активізації інноваційної діяльності Запорізького регіону та переходу до інноваційної моделі його розвитку на засадах смарт-спеціалізації. Запропоновано підхід до розроблення стратегії смарт-спеціалізації для реалізації плану відновлення та розвитку.

Ключові слова: відновлення, інновації, смарт-спеціалізація, регіон.

Pulina Tatiana, But Tatiana, Peshykov Serhii
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"

SMART-SPECIALIZATION AS A TOOL POST-WAR RECONSTRUCTION OF THE ZAPORIZHZHIA REGION

The article considers methodological approaches to the post-war recovery of the region on the basis of innovative development, which is based on increasing the role and responsibility of local authorities for the future of the territory. It is proved that the transition to an innovative model of post-war regional recovery requires the use of new innovative tools for economic development, combining the efforts of local business, the public, self-government and the state. The content and components of the concept of smart specialization are investigated. It is determined that the concept of start-up specialization involves the relationship between science, education and the economy, which in the context of regional development is considered as a triad of "business-science-public sphere". Therefore, the purpose of start-up specialization is to optimize the use of the region's potential with maximum adaptation of possible directions of development of science and education in the region to specific socio-economic conditions. The article envisages the creation of new institutional conditions that facilitate the full implementation of the innovative model of post-war recovery and further development of the region. The need to intensify the innovative activity of the Zaporizhzhia region and the transition to an innovative model of its development based on smart specialization has been determined. An approach to developing a smart specialization strategy for implementing a recovery and development plan has been proposed.

Keywords: recovery, innovation, smart-specialization, region.

Постановка проблеми. На сьогодні понад 60% Запорізької області перебуває під окупацією військ РФ, а решті території ними пошкоджено багато об'єктів критичної інфраструктури та житлових будинків.

Тому Україна має створити власну модель відновлення з використання кращих принципів відновлення країн після стихійних лих та військових конфліктів та з використанням сучасних нових цифрових інструментів. Таким інструментом є смарт-спеціалізація. Це підхід, який передбачає обґрунтоване визначення

суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал, враховуючи конкурентні переваги регіону та сприяючи трансформації секторів економіки на ефективний рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі теоретико-прикладні аспекти застосування концепції смарт-спеціалізації розкриті в працях вітчизняних дослідників, зокрема Кудін С.І., Федик М.В.,

Тодорової О.Л., Лесика О.В., Назаренко М.О., Чайкіної А.О., Устенко О.С. [1; 10; 12] та ін. В цілому смарт-спеціалізація позиціонується авторами як модель територіального розвитку, яка заснована на структурних змінах, орієнтованих на створення конкурентних переваг регіональних економік за рахунок спеціалізованої диверсифікації і перенесення інновацій. У той же час, системних досліджень впливу смарт-спеціалізації на розвиток регіону і підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності під час війни та у післявоєнний період досі не було проведено, чим і обґрунтовується актуальність обраної теми.

Таким чином, практична значущість вказаних проблем і об'єктивна необхідність застосування концепції смарт-спеціалізації для повоєнного відновлення Запорізького регіону зумовили мету дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є обґрунтування застосування концепції смарт-спеціалізації для повоєнного відновлення Запорізького регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні економіка України потерпає від бойових дій, викликаних повномасштабним вторгненням РФ в Україну 24.02.2022 р. Військова агресія Російської Федерації проти України зруйнувала та продовжує руйнувати українську економіку, соціальну, транспортну та енергетичну інфраструктуру та життя людей, руйнує цілі міста, села, знищуючи український народ та цілі екосистеми України. Масштаб руйнування активів вже оцінюється у \$108.3 млрд, а обсяг непрямих втрат економіки за різними оцінками складає \$750 млрд, що є безпрецедентною сумою руйнувань та втрат за часів Другої світової війни [11].

Історія свідчить про те, що процеси регіонального відновлення відігравали важливу роль у формуванні сучасного світу. Прикладом таких значних повоєнних відновлень регіону, що мали вагомий історичний вплив є наприклад, те, що після Другої світової війни, більшість країн Європи та Азії почали масштабні проекти з відновлення, які отримали підтримку та фінансову допомогу від Сполучених Штатів Америки через так званий план Маршалла. Ці проекти сприяли відновленню інфраструктури, піднесенню економіки та стабілізації регіонів, які пережили великі зруйнування. Слід згадати повоєнний досвід Японії, яка використовуючи інноваційні технології стала однією із розвинітиших країн світу. Враховуючи досвід Японії можна припустити, що повоєнне відновлення Запорізького регіону буде спрямоване на активізацію наявного ресурсного потенціалу регіону та залучення інноваційних технологій та інструментів. До того ж, такий підхід має стати ключовим напрямом регіональної політики після війни.

Саме тому не виникає жодних сумнівів, що первинними об'єктами повоєнної відбудови в Україні будуть ті регіони, що найбільше постраждали від воєнних дій та техногенних катастроф.

Складна ситуація в Україні та нові виклики, що принесла із собою війна, стануть передумовою перегляду та актуалізації документів стратегічного та планувального характеру на усіх управлінських рівнях, починаючи від Цілей Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [5] та Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки [3] до усіх регіональних і місцевих стратегій розвитку, з переорієнтацією на забез-

печення добробуту населення і майбутніх поколінь в нових умовах.

В постанові КМУ від 18.07.2023 № 731 затверджено порядок визначення територій відновлення та порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад. Згідно з вимогами цієї постанови територіальна громада належить до території відновлення за умови наявності хоча б одного з таких критеріїв:

- 1) на території ТГ відбувалися бойові дії;
- 2) територія ТГ або її частина була тимчасово окупована;
- 3) на території ТГ наявні руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду;
- 4) територія територіальної громади характеризується значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав та різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку [4; 14].

Плани відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад розробляються на період до 2027 року (включно за такими складовими:

- завдання і заходи з відновлення та розвитку;
- прогнозована потреба та можливі джерела фінансування;
- індикатори виконання завдань та заходів;
- перелік проектів регіонального (місцевого) розвитку.

Плани відновлення територіальних громад розробляються одночасно з Регіональним планом відновлення – у двомісячний строк з дня отримання інформації від Мінінфраструктури про початок розроблення Плану відновлення та розвитку регіонів [4].

Нацрада з відновлення України від наслідків війни розробила План заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. Він включає перелік заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, пропозиції щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив, перелік нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди [2].

Головною метою Плану є не просто відновлення зруйнованого, а кардинальна трансформація держави у нову європейську країну на принципах зеленої економіки.

Важливу роль у процесі відновлення відіграватиме смарт спеціалізація. Її впровадження сприятиме швидкому та якісному відновленню житлового фонду, інфраструктури, і водночас створить умови для довгострокового інноваційного розвитку країни. Використання підходів смарт спеціалізації забезпечить сталість розвитку регіонів у вигляді більш ефективного залучення інвестицій, грантів та патронатної допомоги з боку країн-партнерів.

Зокрема, у матеріалах робочої групи «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України» Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, пріоритетами було визначено підтримку інноваційних стартапів у пріоритетних секторах економіки, стимулювання науково-прикладних досліджень та комерціалізації їх результатів на засадах смарт-спеціалізації. Також закріплено впровадження механізму державної фінансової підтримки проектів регіонального розвитку, що передбачають розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації з урахуванням принципів «зеленої» економіки [2].

Нагадаємо, що реалізація в Україні ідеї смарт-спеціалізації є одним із важливих напрямів реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також економічної інтеграції із загальним ринком ЄС і забезпечення включеності в глобальні ланцюги доданої вартості. Документом, який слугує правовою основою побудови та імплементації стратегій смарт-спеціалізації, є Регламент (ЄС) 1301/2013 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2013 року. Згідно з ним, стратегія смарт-спеціалізації – це національна або регіональна інноваційна стратегія, яка визначає пріоритети з метою створення конкурентної переваги шляхом розробки та узгодження власних переваг у сфері наукових досліджень та інновацій з потребами бізнесу з метою узгодження нових можливостей та розвитку ринку, уникаючи при цьому дублювання і фрагментації зусиль. Стратегія смарт-спеціалізації може бути інтегрованою в систему національної або регіональної стратегічної політики у сфері досліджень та інновацій [6].

Смарт-спеціалізація це підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [7].

Смарт-спеціалізація або розумна децентралізація – це фактично новий інструмент регіональної політики. Це побудова локальних економік знань та інновацій з подальшою конкуренцією між ними. Головна її особливість – формування стратегій знизу у тісній співпраці та діалозі влади, бізнесу, науки і громади зі спільним баченням економічного, інноваційного, наукового потенціалу регіону.

Учасників процесу Смарт-спеціалізації надано в таблиці 1.

Смарт-спеціалізація ґрунтуються на аргументованому визначенні суб'єктами регіонального розвитку окремих стратегічних цілей та завдань для розвитку видів економічної діяльності, на основі інноваційного потенціалу, враховуючи конкурентні переваги регіону, що спрямовано на підвищення ефективності секторів.

Слід зауважити, що досвід європейських країн у щодо розробці регіональних стратегій смарт-спеціалізації, приєднання до Європейської Платформи для підтримки розробляємої стратегії розумної спеціалізації, фінансування та її втілення сприятиме впровадженню цього підходу до повоєнного відновлення регіону.

В Європейському Союзі на регіональному та національному рівнях розроблено понад 180 стратегій смарт-спеціалізації, 222 регіонів зареєструвалися на

Платформі Смарт спеціалізації, 350 000 робочих місць створено, 67+ млрд євро виділено [13].

Процес RIS3 включає шість основних етапів:

- аналіз регіонального контексту та потенціалу для інновацій;
- створення надійної та всебічної структури управління;
- створення спільного бачення майбутнього регіону;
- вибір обмеженої кількості пріоритетів для регіонального розвитку;
- встановлення відповідного поєднання політик;
- інтеграція механізмів моніторингу та оцінки.

Для України робота на Європейській платформі смарт-спеціалізації є вкрай актуальним завданням, оскільки застосування принципів S3 дозволить активувати потенціал регіонів для впровадження інновацій. Окрім цього, реєстрація українських областей на цій платформі є однією із умов, які передбачені Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки.

Вже 15 регіонів долучилися до платформи та активно використовують можливості для розвитку. Серед них зокрема: Львівська, Донецька, Луганська, Київська, Тернопільська, Черкаська, Чернігівська, Івано-Франківська, Харківська, Хмельницька, Кіровоградська, Вінницька, Полтавська, Рівненська та Закарпатська.

Важливим є те, що кожна область може підготувати та подати заявку на реєстрацію на платформі навіть на старті розробки Стратегії смарт спеціалізації, вдало синхронізуючи реєстрацію з процесом підприємницького відкриття (як це було на прикладі Хмельницької області).

Основною її особливістю є формування стратегій знизу у тісній співпраці та діалозі влади, бізнесу, науки і громади зі спільним баченням економічного, інноваційного, наукового та соціального потенціалів регіону».

Слід відзначити, що смарт-спеціалізацію неможливо впровадити без широкого публічного обговорення пріоритетів розвитку з представниками інноваційного та експорто-орієнтованого бізнесу, науковців та агенцій регіонального розвитку.

Для розробки регіональних стратегій смарт-спеціалізації потрібно: провести аналіз регіонального контексту і потенціалу для інновацій; впровадити надійну та інклюзивну структуру управління; розробити спільне бачення майбутнього регіону; обґрунтувати вибір обмеженого числа пріоритетів регіонального розвитку; створити відповідне комбінування політики та план дій, розробити інтеграційні механізми моніторингу та оцінки [13].

Основними складовими смарт-спеціалізації є такі компетенції:

- розвиток інновацій через стимулювання бізнес-середовища;
- інтегрована та локальна стратегія економічної трансформації регіону;

Таблиця 1

Учасники процесу Смарт-спеціалізації

№	Категорії	Учасники процесу
1	Бізнес	виробництво та послуги, первинні сектори, фінансовий сектор, творчі індустрії, соціальний сектор, корпорації, МСП, молоді підприємці, стартапи, кластери, бізнес-асоціації
2	Науковці	державні та приватні науково-дослідні установи, університети, науково-технічні парки, офіси науково-технічного обміну, Horizon2020, регіональні дорожні карти в сфері наукових та інноваційних досліджень
3	Влада	департаменти та відомства, різних урядових рівнів, агенції регіонального розвитку, офіси державних закупівель, центри підтримки підприємництва, інкубатори тощо
4	Громадськість	Ініціативи громадян, асоціації споживачів, талановита та ініціативна молодь

- індивідуальний підхід та конкурентні переваги;
- політична підтримка та інвестиції в першочергові регіональні пріоритети;
- заохочення стейкхолдерів до участі в регіональному розвитку;
- включає ретельний моніторинг та систему оцінювання.

Під час аналізу регіонального контексту та інноваційного потенціалу визначаються наявні ресурси, сильні та слабкі сторони регіону за допомогою SWOT-аналізу. SWOT-аналіз регіонального розвитку це процес встановлення зв'язку між внутрішніми (сильними і слабкими сторонами) та зовнішніми (можливостями і викликами) факторами, що мають стратегічне значення для розвитку регіонів. Результати SWOT-аналізу використовуються для визначення і вибору стратегічних та оперативних цілей розвитку регіонів [9].

Вибір стратегічних цілей плану відновлення та розвитку повинен відбуватися із врахуванням світових ринкових та технологічних тенденцій інноваційного розвитку та сприяти пошуку тих напрямів економічної діяльності, які є конкурентоспроможними на рівні країни та у міжнародному масштабі.

Запропоновано розроблення плану відновлення та розвитку регіону проводити за такими етапами (рис. 1): визначення цілей розвитку; постановка завдань розвитку; визначення критеріїв та параметрів розвитку; проведення стратегічного аналізу; одержання результатів; оцінювання результатів; обґрунтування вибору стратегії розвитку; розробка інноваційної стратегії.

Вибір стратегічних цілей плану відновлення та розвитку повинен відбуватися із врахуванням світових ринкових та технологічних тенденцій інноваційного

розвитку та сприяти пошуку тих напрямів економічної діяльності, які є конкурентоспроможними на рівні країни та у міжнародному масштабі.

Крім того, потрібно передбачити створення нових інституційних умов, які сприяють повної реалізації інноваційної моделі повоєнного відновлення та подальшого розвитку регіону

Ми вважаємо, що для повоєнного відновлення Запорізького регіону потрібно створити такі умови:

- законодавчі – відповідність законодавчої бази для використання стратегічних інструментів для повоєнного відновлення територій;
- наукові – своєчасне впровадження результатів наукових досліджень в практику відновлення регіону;
- техніко-технологічні – створення техніко-технологічної бази регіону з використанням технологій п'ятого та шостого технологічних укладів;
- ринкові – відновлення ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності на ринках регіону та за його межами;
- фінансові – залучення фінансових ресурсів для вирішення стратегічних та поточних завдань повоєнного відновлення з державних та міжнародних фондів та організацій;
- управлінські – створення механізму публічного управління повоєнним відновленням регіону.

В стратегії розвитку Запорізької області на 2021–2027 роки визначена стратегічна ціль «Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смартспеціалізації) у національному та глобальному просторі». Далі в стратегії є результати дослідження «Smart specialisation in E&IA countries»,

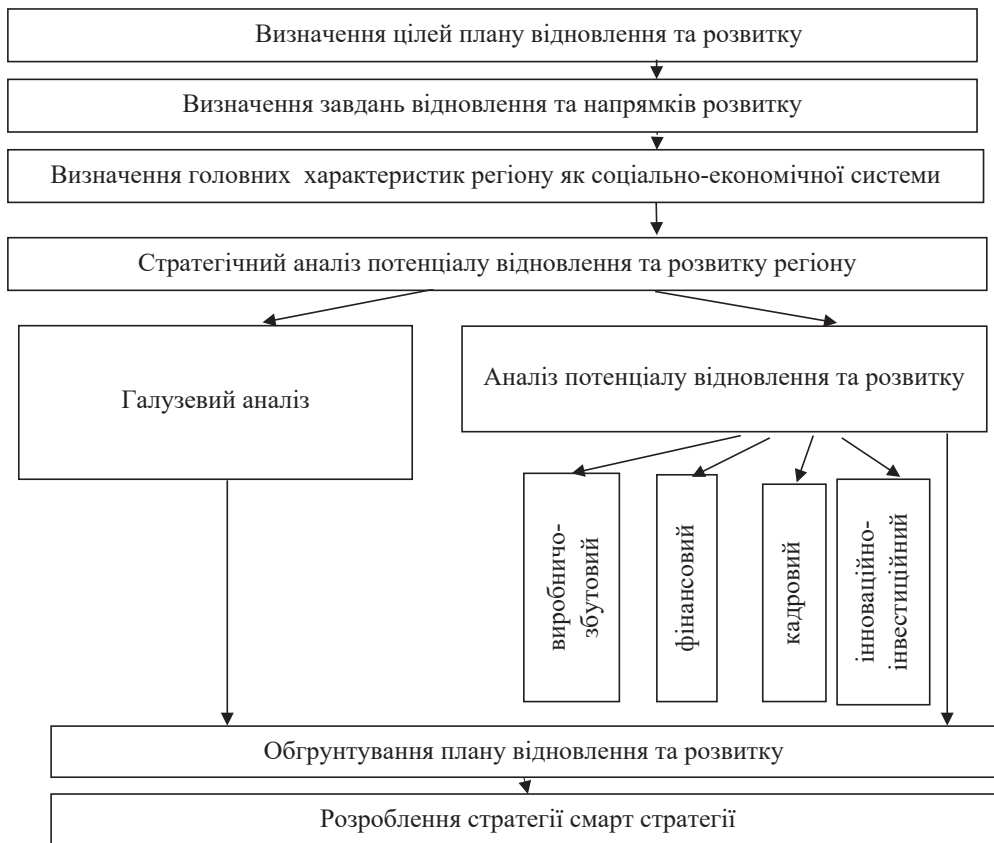

Рис. 1. Розроблення смарт стратегії регіону

від експертів Joint Research Centre (JRC) Європейської комісії, які виявили для Запорізької області 19 видів економічної діяльності, що володіють інноваційним потенціалом:

- 10.0 Виробництво харчових продуктів;
 - 10.1 Виробництво м'яса та м'ясних продуктів;
 - 10.2 Перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків;
 - 10.4 Виробництво олії та тваринних жирів;
 - 10.6 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів;
 - 10.7 Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів;
 - 10.8 Виробництво інших харчових продуктів (в т.ч. цукру, какао, шоколаду, кондитерських виробів тощо);
 - 13.0 Текстильне виробництво;
 - 19.0 Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення;
 - 23.2 Виробництво вогнетривких виробів;
 - 24.0 Металургійне виробництво;
 - 24.1 Виробництво чавуну, сталі та феросплавів;
 - 24.5 Лиття металів;
 - 25.9 Виробництво інших готових металевих виробів;
 - 26.0 Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції;
 - 26.1 Виробництво електронних компонентів і плат;
 - 26.3 Виробництво обладнання зв'язку;
 - 26.5 Виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників;
 - 27.3 Виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв;
 - 28.0 Виробництво машин і устаткування;
 - 28.1 Виробництво машин і устаткування загального призначення;
 - 28.3 Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства;
 - 30.3 Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування;
 - 31.0 Виробництво меблів.
- Далі зазначено, що основу для смарт-спеціалізації регіону у перспективі можуть сформувати такі види економічної діяльності: виробництво ендопротезів з молібденового і титанового складів; виробництво електрообладнання (електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури; виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв); виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства; виробництво двигунів та запчастин до гвинтокрилів [8].

Серед сприятливих для реалізації інноваційного потенціалу регіону факторів варто відмітити високу

потенціальну здатність підприємств регіону до інновацій, а також відносно високий рівень витрат на НДДКР. Найбільш проблемними факторами інноваційного розвитку регіону є якість науково-дослідних закладів та низький взаємозв'язок прямих іноземних інвестицій із передачею нових технологій.

На ефективність впровадження смарт-спеціалізації в промисловий комплекс Запорізького регіону впливає низка проблем, а саме:

- недосконале законодавство;
- нестача кваліфікованих людських ресурсів на муніципальному рівні, застаріла міська інфраструктура, нестача інвестицій для сталого розвитку промислового комплексу;
- 50% населення не ознайомлені з доступними мобільними застосунками, які поліпшують якість життя;
- забезпечення достатності та якості людського капіталу для НДДКР;
- проведення бойових дій на території регіону, більшість території, якої під окупацією і неможливість діяльності комплексу на повну потужність.

Впровадження смарт-спеціалізації з метою повоєнного інноваційного розвитку Запорізького регіону сприятиме залучення фінансування з платформи смарт-спеціалізації ЄС для відновлення регіону.

Висновки. Запорізькому регіону, як і решті регіонів України, потрібно перейняти європейський досвід, адаптувати законодавчу базу під директиви Євросоюзу та впровадити найкращі практики регіонального розвитку у післявоєнний час. Запропоновано для визначення стратегічних цілей плану повоєнного відновлення і розвитку Запорізького регіону, який ґрунтується на засадах інноваційних впроваджень у пріоритетні види економічної діяльності, застосовувати концепції смарт-спеціалізації. Показано, що активізація інноваційної діяльності в регіоні та перехід до інноваційної моделі його розвитку на засадах смарт-спеціалізації є підґрунтям для реалізації цілей такого плану. Доведено, що при впровадженні смарт-спеціалізації необхідно використовувати напрацювання науковців, дослідників, практиків та формувати загальний смарт-підхід до реалізації спеціалізації промислового комплексу Запорізького регіону, оскільки він формує економічну та соціальну стабільність регіону, наповнює регіональний бюджет, знижує рівень безробіття та стимулює розвиток науки і техніки тощо. Це показало, що наукові дослідження щодо визначення теоретичних і практичних засад використання смарт-підходу для формування стратегічних цілей плану відновлення та розвитку регіону із залученням фінансових ресурсів смарт-платформи ЄС є актуальним питанням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудін С.І., Федик М.В. Державна політика у сфері смарт-спеціалізації регіонів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-16>
2. Питання Національної ради з відновлення від наслідків війни : Указ Президента України від 16.06.2022 № 411/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
4. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2023).
5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 20.10.2023).

6. Регламент (ЄС) 1301/2013 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2013 року про встановлення спільних положень щодо Європейського фонду регіонального. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_034-13#Text (дата звернення: 20.10.2023).
7. Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації : монографія / наук. ред. Сторонянська І.З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2022. 424 с.
8. Стратегія розвитку Запорізької області на 2021–2027 роки. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2553/plan-zahodiv-na-2021-2023-roki-z-realizatsiji-strategijiregionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html> (дата звернення: 20.10.2023)
9. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 932 (в редакції від 01.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>
10. Тодорова О.Л., Лесик О.В., Назаренко М.О. Кластерний підхід та смарт-спеціалізація як стимулюючі інноваційні інструменти розбудови регіональної спроможності: концептуальні положення. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 6(8). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-529-543](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-529-543)
11. Український інститут міжнародної політики. URL: <https://www.uiip.org.ua/uk/> (дата звернення: 20.10.2023).
12. Чайкіна А.О., Устенко О.С. Європейський досвід впровадження смарт-підходу на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-36>
13. Smart Specialisation Platform. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/> (дата звернення: 20.10.2023).
14. Gudz P., Shmygol N., Gudz M., Cherniavska O. and Cherniavska Y. Economy Digitalization in Paradigm of Reproductive Process. In Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence. 2022. Volume 1. P. 67–75. DOI: <https://doi.org/10.5220/0011341600003350>

REFERENCES

1. Kudin S. I., Fedik M. V. (2022) Derzhavna polityka u sferi smart-spetsializatsii rehioniv [State policy in the field of smart specialization of Regions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-16> (in Ukrainian)
2. Pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia vid naslidkiv viiny: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Issues of the National Council for recovery from the consequences of war] vid 16.06.2022 No. 411/2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
3. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 roky [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the approval of the State Regional Development Strategy for 2021–2027]: Postanova KMU vid 5 serpnia 2020 r. No. 695. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
4. Pro zatverdzhennia poriadkiv z pytan vidnovlennia ta rozvytku rehioniv i terytorialnykh hromad [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the approval of procedures for the restoration and development of regions and territorial communities]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.07.2023 No. 731. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
5. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030]: Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 722/2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
6. Rehlament (IeS) 1301/2013 Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady vid 17 hrudnia 2013 roku [Regulation (EC) 1301/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_034-13#Text (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
7. Storonianska I. Z. (eds.) (2022) Smart-spetsializatsiia rehioniv Ukrainy: metodolohiia ta prahmatyka realizatsii [Smart-specialization of regions of Ukraine: methodology and pragmatics of implementation]: monohrafiia. Lviv: DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy", p. 424. (in Ukrainian)
8. Stratehiia rozvytku Zaporizkoi oblasti na 2021–2027 roky. [Development strategy of Zaporizhia region for 2021–2027]. Available at: <https://www.zoda.gov.ua/article/2553/plan-zahodiv-na-2021-2023-roki-z-realizatsiji-strategijiregionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
9. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh rehionalnykh stratehii i planiv zakhodiv [On approval of the Procedure for elaboration of regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of these regional strategies and action plans]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.11.2015 No. 932 (v redaktsii vid 01.02.2019). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>
10. Todorova O. L., Lesik O. V., Nazarenko M. O. (2022) Klasternyi pidkhid ta smart-spetsializatsiia yak stymuliuuchi innovatsiini instrumenty rozbudovy rehionalnoi spromozhnosti: kontseptualni polozhennia [Cluster approach and smart specialization as stimulating innovative tools for regional capacity development: conceptual provisions]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, no. 6(8). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-529-543/](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-529-543/) (in Ukrainian)
11. Ukrainyskyi instytut mizhnarodnoi polityky [Ukrainian Institute of international politics]. Available at: <https://www.uiip.org.ua/uk/> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
12. Chaikina A. A., Ustenko O. S. (2020) Yevropeyskyi dosvid vprovadzhennia smart-pidkhodu na pidpriemstvi [European experience in implementing a smart approach at the enterprise]. *Infrastruktura rynku*, vol. 42. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-36> (accessed October 20, 2023). (in Ukrainian)
13. Smart Specialisation Platform. Available at: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/> (accessed October 20, 2023).
14. Gudz P., Shmygol N., Gudz M., Cherniavska O. and Cherniavska Y. (2022) Economy Digitalization in Paradigm of Reproductive Process. In *Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence*, vol. 1, pp. 67–75. DOI: <https://doi.org/10.5220/0011341600003350>